

Денисов С.Ф.

*Інститут права імені
Володимира Сташиса
“Класичного приватного
університету”,
професор кафедри
кримінального права,
д.ю.н., професор*

Алієв Р.В.

*Інститут права імені
Володимира Сташиса
“Класичного приватного
університету”, викладач
кафедри кримінального
права, к.ю.н., доцент*

Denisov S.F.

*Law Institute of Vladimir
Stashys of «Classic Private
University», professor
of criminal law chair,
Doctor of Law, Professor*

Aliyev R.V.

*Law Institute of Vladimir
Stashys of «Classic Private
University», lecturer of
criminal law chair, PhD,
Associate Professor*

ПОЗИТИВНІ ЗДОБУТКИ У НАПРЯМІ ПОЛІПШЕННЯ УМОВ ТРИМАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ В УКРАЇНІ

Реформа пенітенціарної системи України спрямована, перш за все, на соціальну переорієнтацію вивчення кримінальних покарань з урахуванням міжнародних стандартів: законності, гуманізму, демократизму, справедливості, диференціації та індивідуалізації виховного впливу на засуджених. У її основу були покладені Декларація про державний суверенітет України [1], Конституція України [2], прийняті ООН Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями [3], Європейські в'язничні правила [4], та інші міжнародні правові акти й угоди.

Сучасна пенітенціарна система України є сукупністю органів і установ виконання покарань, що включає комплекс державно-правових, соціально-економічних та психолого-педагогічних інститутів. З моменту початку реформування пенітенціарної системи прийнято близько 150 законів, нормативно-правових актів Президента України, Кабінету Міністрів України, які забезпечують діяльність і розвиток системи виконання покарань.

На стані фактичних результатів оптимізації пенітенціарної системи України безпосереднім чином позначилися кардинальні зміни в економічному та суспільно-політичному житті, що сталися за останні роки в Україні, метою яких є розробка нових підходів до проблеми протидії злочинності, захисту прав і свобод особистості [5, с. 45-43]. Як слушно вказував П.Л. Фріс, на формування і розвиток кримінально-виконавчої політики прямо чи опосередковано впливає комплекс соціальних факторів: соціально-політичний стан суспільства, проголошені і фактично реалізовані соціально-моральні цінності і правові уявлення, стан і динаміка злочинності в країні, а також міжнародні акти про права людини і поводження із засудженими, конвенції по боротьбі зі злочинністю й окремими видами злочинів, діяльність міжнародних організацій, позиції політичних партій і організацій, розвиток фундаментальних суспільних наук [6].

Варто зазначити, що суттєві недоліки в діяльності пенітенціарної системи залишилися і до сьогодні. Незважаючи на низку організаційних заходів, пов'язаних із виведенням її з підпорядкування МВС, утворенням самостійної Державної кримінально-виконавчої служби України [7], як єдиного органу щодо здійснення державної політики у сфері виконання кримінальних покарань у кримінально-виконавчій політиці на практиці мають місце приниження честі і гідності особи, яка відбуває покарання у вигляді позбавлення волі. Це дає підстави стверджувати, що кримінально-виконавча політика в нашій країні ще далека від європейських стандартів [6]

Але, на наш погляд перші спроби щодо позитивних здобутків у напрямі поліпшення умов тримання засуджених в Україні вже зроблені. Так, Законом України «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів» від 8 квітня 2014 року 1186-VII [8], внесено доповнення до статті 8 Кримінально-виконавчого кодексу України [9] щодо основних прав засуджених. А саме: на отримання інформації про свої права і обов'язки, порядок та умови виконання та відбування призначеного судом покарання.

Адміністрація установи чи органу, який виконує покарання, зобов'язана надати засудженим зазначену інформацію, а також ознайомлювати їх із змінами порядку і умов відбування покарань; на гуманне ставлення до них та на повагу їх людської гідності; засуджені не повинні підлягати жорстокому, нелюдському або такому, що принижує їх гідність, поводженню. Заходи впливу можуть застосовуватися до засуджених ви-

ключно на підставі закону; засуджені не можуть бути піддані медичним або іншим подібним дослідженням незалежно від їх згоди; звертатися відповідно до законодавства з пропозиціями, заявами і скаргами до адміністрації органів і установ виконання покарань, їх вищестоящих органів, до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Європейського суду з прав людини, а також інших відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, до уповноважених осіб таких міжнародних організацій, суду, органів прокуратури, інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань. Відповідні заяви подаються у двох примірниках, один з яких з відміткою про отримання залишається у засудженого; давати пояснення і вести листування, а також звертатися з пропозиціями, заявами і скаргами рідною мовою. Відповіді засудженим даються мовою звернення. У разі відсутності можливості дати відповідь мовою звернення вона дається українською мовою з перекладом відповіді на мову звернення, який забезпечується органом або установою виконання покарань; на охорону здоров'я в обсязі, встановленому Основами законодавства України про охорону здоров'я, за винятком обмежень, передбачених законом. Охорона здоров'я забезпечується системою медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних заходів, а також поєднанням безоплатних і платних форм медичної допомоги. Засудженому гарантується право на вільний вибір і допуск лікаря для отримання медичної допомоги, у тому числі за власні кошти. Засуджені, які мають розлади психіки та поведінки внаслідок вживання алкоголю, наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи інших одурманюючих засобів, можуть за їх письмовою згодою пройти курс лікування від зазначених захворювань тощо.

Особливо хотілось би звернути увагу на змінах, які відбулися у Правилах внутрішнього розпорядку установ виконання покарань у 2014 році [10], щодо основних прав та обов'язків засуджених.

Зміни щодо основних прав засуджених: одержувати інформацію про свої права і обов'язки, порядок та умови виконання та відбування призначеного судом покарання, у тому числі у друкованому вигляді; на соціальне забезпечення, у тому числі на оформлення пенсій, відповідно до законодавства; вести телефонні розмови та користуватися глобальною мережею Інтернет у порядку, встановленому розділом XIV зазначених Правил; рідною мовою давати пояснення, вести листування, звертатися з пропозиціями, заявами і скаргами в усній чи письмовій формі від свого імені, а також отримувати відповіді мовою звернення; брати участь у роботі самодіяльних організацій та гуртків соціально корисної спрямова-

ності (крім осіб, засуджених до арешту), займатися фізичною культурою і спортом, користуватися бібліотекою, настільними іграми; носити спортивний одяг та взуття під час проведення спортивних заходів та у вільний час відповідно до розпорядку дня на оплачувану працю, організовану відповідно до вимог законодавства про працю, у тому числі щодо тривалості, умов та оплати праці; на здійснення свободи сповідувати будь-яку релігію або виражати переконання, пов'язані із ставленням до релігії; відповідно до статті 539 Кримінального процесуального кодексу України подавати клопотання до суду для вирішення питань, визначених статтею 537 цього Кодексу; користуватися у приміщеннях для вживання їжі та зберігання продуктів харчування електричними чайниками потужністю не більше 2 КВт та мікрохвильовими пічками з розрахунку: три чайники - на відділення соціально-психологічної служби (один - на камеру), дві мікрохвильові печі - на відділення соціально-психологічної служби; придбавати для загального користування за власний рахунок або рахунок родичів телевізори, DVD-програвачі, холодильники з розрахунку: телевізор та DVD-програвач - по одному на відділення соціально-психологічної служби або жилу секцію (камеру); холодильник - один на відділення соціально-психологічної служби (у ПКТ виправних колоній (секторів) максимального рівня безпеки холодильник встановлюється у приміщеннях для зберігання продуктів харчування).

Засуджені, які відбувають покарання у виправних центрах, виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання та дільницях соціальної реабілітації виправних колоній, мають право мати при собі портативні персональні комп'ютери та аксесуари до них. Засудженим можуть надаватися й інші права, реалізація яких не суперечить меті покарання, порядку і умовам виконання та відбування покарання.

Зміни щодо зобов'язань засуджених утримувати в чистоті і порядку приміщення, дбайливо ставитися до майна установи виконання покарань і предметів, якими вони користуються при виконанні дорученої роботи, здійснювати за ними належний догляд і використовувати їх тільки за призначенням; сумлінно ставитись до праці; носити одяг встановленого законодавством зразка та нагрудні знаки, мати охайний вигляд.

Зміни щодо заборон для засуджених: готувати та вживати їжу в непередбачених для цього місцях, виносити продукти харчування з їдальні без дозволу адміністрації колонії; курити у дисциплінарних ізоляторах, карцерах, приміщеннях камерного типу (одиначних камерах) та виховних колоніях, а також у невідведених для цього місцях; вивішувати фо-

тографії, репродукції, листівки, вирізки з газет та журналів на стінах, тумбочках, ліжках та робочих місцях, тримати тварин.

Таким чином, позитивні зміни у напрямі поліпшення умов тримання засуджених в Україні, які відбулися останнім часом, без сумніву, матимуть вплив і на кримінально-виконавчу ситуацію в державі. Але, досягнутий рівень поки що не відповідає загальноприйнятим світовим стандартам у питаннях дотримання прав людини. А тому, приведення порядку і умов виконання та відбування покарання у відповідність із сучасними кримінально-правовими реаліями є пріоритетним напрямом реалізації Концепції державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України.

1. *Deklaratsiya pro derzhavnyy suverenitet Ukrainy. Prynyata Verkhovnoyu Radoyu Ukrainy 16 lypnya 1990 roku [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu zakon.rada.gov.ua/go/55-12*
2. *Konstytutsiya Ukrainy : ofits. tekst prynyaty na p'yaty ses. Verkhov. Rady Ukrainy 28 cherv. 1996 p. (vidom. Verkhov. Rady Ukrainy, 1996, # 30, st. 141) : iz zminamy stanom na 1 sich. 2006 p. – K. : Vyd. dim «In Yure», 2006. – 140 s.*
3. *Minimal'ni standartni pravyla povodzhennya z v'yaznyamy OON; Pravyla, Mizhnarodnyy dokument vid 30.08.1955 r. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu. http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_212*
4. *Yevropeys'ki v'yaznychni pravyla. Prynyato Komitetom Ministriv II sichnya 2006 roku na 952-y zustrichi Zastupnykiv Ministriv) [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu. http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_032/*
5. *Bandurka O.M. Pohlyad na suchasnu penitentsiarnu systemu Ukrainy cherez pryzmu yiyi reformuvannya. Derzhavna penitentsiarna sluzhba Ukrainy: istoriya, s'ohodennya ta perspektyvy rozvytku u svitli mizhnarodnykh penitentsiarnykh standartiv ta Kontseptsiyi derzhavnoyi polityky u sferi reformuvannya Derzhavnoyi kryminal'no-vykonavchoyi sluzhby Ukrainy, zatverdzenoyi Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 8 lystopada 2012 roku # 631 : materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 28-29 berez. 2013 r.). – K. : Derzhavna penitentsiarna sluzhba Ukrainy, 2013. – S.42-43.*
6. *Fris P.L., Buchko M.B. Osnovni napryamy kryminal'no-vykonavchoyi polityky Ukrainy na suchasnomu etapi derzhavotvorennya // Chasopys Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiya» - Seriya «Pravo». – 2010. – #1. – S. 4-5.*
7. *Pro Derzhavnu kryminal'no-vykonavchu sluzhbu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 23 chervnya 2005 roku # 2713-IV [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2713-15/page2>*

8. *Pro vnesennya zmin do Kryminal'no-vykonavchoho kodeksu Ukrayiny shchodo adaptatsiyi pravovoho statusu zasudzhеноho do yevropeys'kykh standartiv: Zakon Ukrayiny vid 8 kvitnya 2014 roku # 1186-VII [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1186-18>.*
9. *Kryminal'no-vykonavchyy kodeks Ukrayiny. – Kh. : Odissey, 2012. – 88 s.*
10. *Pro zatverdzhennya Pravyl vnutrishn'oho rozporyadku ustanov vykonannya pokaran'. Nakaz Ministerstva yustytitsiyi Ukrayiny vid 29.12.2014 r. # 2186/5. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/>*

Денисов С.Ф., Алієв Р.В. Позитивні здобутки у напрямі поліпшення умов тримання засуджених в Україні

Стаття присвячена питанню поліпшення умов тримання засуджених в Україні. Автор звертає увагу на змінах, які відбулися у Правилах внутрішнього розпорядку установ виконання покарань у 2014 році, щодо основних прав та обов'язків засуджених.

Автор зазначає, що адміністрація установи чи органу, який виконує покарання, зобов'язана надати засудженим зазначену інформацію, а також ознайомлювати їх із змінами порядку і умов відбування покарань; на гуманне ставлення до них та на повагу їх людської гідності; засуджені не повинні підлягати жорстокому, нелюдському або такому, що принижує їх гідність, поводженню. Заходи впливу можуть застосовуватися до засуджених виключно на підставі закону.

Дослідник підкреслює, що позитивні зміни у напрямі поліпшення умов тримання засуджених в Україні, які відбулися останнім часом, без сумніву, матимуть вплив і на кримінально-виконавчу ситуацію в державі. Але, досягнутий рівень поки що не відповідає загальноприйнятим світовим стандартам у питаннях дотримання прав людини. А тому, приведення порядку і умов виконання та відбування покарання у відповідність із сучасними кримінально-правовими реаліями є пріоритетним напрямом реалізації Концепції державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України.

Денисов С.Ф., Алієв Р. Положительные достижения в направлении улучшения условий содержания осужденных в Украине

Статья посвящена вопросу улучшения условий содержания осужденных в Украине. Автор обращает внимание на изменениях, которые произошли в Правилах внутреннего распорядка учреждений исполнения наказаний в 2014 году, по основным правам и обязанностям осужденных.

Автор отмечает, что администрация учреждения или органа, исполняющего наказание, обязана предоставить осужденным указанную информацию, а также знакомить их с изменениями порядка и условий отбывания наказаний; на гуманное отношение к ним и уважения их человеческого достоинства; осужденные не должны подвергаться жестокому, бесчеловечному или унижающему их достоинство обращению. Меры воздействия могут применяться к осужденным исключительно на основании закона.

Исследователь подчеркивает, что положительные изменения в направлении улучшения условий содержания осужденных в Украине, которые произошли в последнее время, несомненно, будут иметь влияние и на уголовно-исполнительную ситуацию в государстве. Но, достигнутый уровень пока не соответствует общепринятым мировым стандартам в вопросах соблюдения прав человека. А потому, приведения порядка и условий исполнения и отбывания наказания в соответствие с современными уголовно-правовыми реалиями является приоритетным направлением реализации Концепции государственной политики в сфере реформирования Государственной уголовно-исполнительной службы Украины.

Denisov S.F., Aliyev R.V. Positive achievements toward improving the conditions of prisoners in Ukraine

The article is devoted to the issue of improving the conditions of prisoners in Ukraine. The author draws attention to the changes that have occurred in the internal regulations of penal institutions in 2014, on basic rights and duties of prisoners.

The author notes that the administration of the institution or body that a penalty must provide this information to prisoners and to acquaint them with changes in the order and conditions of serving the sentence; to humane attitude towards them and to respect their human dignity; prisoners must not be subjected to cruel, inhuman or degrading their degrading treatment. The impact of measures can be applied to convicted solely on the basis of law.

The researcher stressed that the positive changes in the direction of improving the conditions of prisoners in Ukraine, which took place recently will no doubt have an impact on the penal situation in the country. However, the current level does not correspond to generally accepted international standards in matters of human rights. Therefore, bringing order and conditions of execution and punishment into line with modern realities of criminal law is a priority implementation of the Concept of state policy on reforming the State Penitentiary Service of Ukraine.